

jí učiteli-praktikantovi vedení pedagogického deníku, do kterého by si zaznamenával své zkušenosti z pedagogické praxe, zakládal vlastní zpracované přípravy a postupy, zapisoval hospitační záznamy následků ukázkových hodin zkušených učitelů apod. K sebereflexi učitele také přispějí pořízené videozáznamy pedagogických výstupů.

Druhá část recenzované publikace (v rozsahu 24 stran) je věnována komunikativním a prezentačním dovednostem učitele, které v rámci přípravy učitelů na jejich profesi by měly být rozvíjeny. Tuto problematiku autorky podávají v omezené míře a čtenáře odkazují na řadu publikací (Křivohlavý, Nelešovská aj.), které se pedagogickou komunikací zabývají.

V první podkapitole této části autorky uvádějí požadavky na mluvený projev učitele, řeší otázky spisovné češtiny jako vyučovacího jazyka ve školách a pečlivě zpracovávají zásady výslovnosti spisovného českého jazyka.

Ve druhé podkapitole pak stručně popisují složky nonverbální komunikace: mimiku, proxemiku, kineziku, oční kontakt, gestiku, posturologii a vzhled.

V další podkapitole pojednávají o úloze psaného projevu v edukačním procesu a ve čtvrté pak předkládají doporučení pro kvalitní grafickou prezentaci.

Do příloh zařazují *Dotazník zjišťující komunikační ostych pro dospělé řečníky*. Je určen k vyplnění studentům v rámci přípravy na veřejné vystoupení. Úlohou dotazníku je zmapovat pocity dospělých

při veřejné komunikaci s větším počtem neznámých osob.

V závěru Dytrtová a Krhutová poukazují na význam pregraduální přípravy učitelů jako základu pro výkon učitelské profese. Ten je třeba rozvíjet v rámci dalšího vzdělávání. Z hlediska její optimalizace doporučují zkvalitnění pedagogické praxe na školách a přípravy cvičných učitelů na jejich roli. V souladu s modelem profesionality navrhuji výraznější rozšíření působnosti učitele – vzdělavatele na socializaci a kultivovanost žáka, a na zvyšování odpovědnosti žáka za výsledky učení a vlastní rozvoj; rovněž doporučují učitelům posílit hodnocení pedagogické činnosti a sebereflexe.

Recenzovanou publikaci považuji za hodnotnou po obsahové i formální stránce. Text je náročný, odborný, ale zároveň srozumitelný a logicky formulovaný. Odkazy na bibliografii jsou uvedeny v souladu s poslední verzí mezinárodní bibliografické normy. Soubor použité a doporučené bibliografie nabízí množství odborné domácí i zahraniční literatury a dalších zdrojů ke studiu zkoumané problematiky.

Monografie je přínosná jak pro pedagogickou teorii, tak praxi. Studenty učitelství a začínající učitele seznamuje se základními tématy učitelské profese a zároveň je vybízí k jejich dalšímu promýšlení. Pro vědecké pracovníky se může stát podnětnou k úvahám o změnách koncepce pregraduální přípravy učitelů v kontextu probíhající reformy českého školství.

Marta Hošťálková

HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. *Velký psychologický slovník.*

Praha : Portál, 2010. 800 s. ISBN 978-80-7367-686-5.

☐ Pro pedagogy vždy měla a stále má velký význam terminologie psychologická. Česká

psychologická věda nyní dosáhla velkého úspěchu vytvořením Velkého psychologického

kého slovníku. Určitě bude užitečný i pedagogům, a to nejen svým obsahem, ale také způsobem ztvárnění. Slovník vypracovali manželé Hartlovi. Svou práci tvořili hodně let a opírali se při tom o stručnější Psychologický slovník (2000). Oba autoři jsou pro tvorbu takového díla velmi kompetentní: P. Hartl vystudoval pedagogiku a psychologii a přednášel na katedře andragogiky; je tedy interdisciplinárně vybaveným autorem. H. Hartlová pracuje jako překladatelka, takže je odbornicí na anglickou terminologii.

Slovník je impozantní svým rozsahem. Obsahuje téměř 20 000 hesel pokrývajících různé oblasti psychologie, včetně termínů pedagogické a školní psychologie, psychodidaktiky, speciální pedagogiky. Ke každému heslu je uveden anglický ekvivalent, výklad významu a odkaz na související pojmy. Kromě toho uvnitř hesla a na závěr hesla jsou kurzivou vyznačeny související termíny, jež jsou ve slovníku začleněny. Např. **učení vyhýbavé** AVOIDANCE LEARNING – typ *učení*, při němž jedinec předejde nepříjemné události tím, že se jí vyhne, a tak se učí novým reakcím → *podmiňování averzivní, učení únikové*.

Jednotlivá hesla mají samozřejmě odlišný rozsah, od několika řádků až po několik tištěných sloupců, podle významnosti pojmu. Celý slovník je doprovázen ještě Biografickou částí, obsahující více než dva tisíce jmen českých a zahraničních psychologů, se stručnou charakteristikou jejich profesního oboru (zde uvádějí autoři také více než desítku pedagogů, kteří mají nějaký vztah k psychologii, např. F. Cádů, V. Příhodu, ze současných J. Mareše a další).

K výkladovému slovníku je připojen velice užitečný **Anglicko-český slovník** se zhruba třemi tisíci psychologických termínů. Tento slovník už není výkladový, pouze k anglickým termínům přiřazuje české termíny, např. *memory span* – rozsah paměti; *psychology of learning and instruction* – psychodidak-

tika. V situaci, kdy česká psychologie nemá (na rozdíl od pedagogiky) anglicko-český ani česko-anglický terminologický slovník, je i tento stručný překladový slovník jistě prospěšný.

Celkově jde o vynikající dílo, které bude sloužit nejen psychologům, ale nepochybně také pedagogům, andragogům i odborníkům a studentům v jiných sociálních vědách. Pro využití v pedagogické sféře je vhodné připomenout, že slovník Hartlových obsahuje výklady k mnoha termínům, které jsou pro pedagogiku relevantní. Jsou to zejména hesla vážící se k pojmům učení, vzdělávání, rodina, osobnost, ontogeneze aj. Jako příklad lze uvést sémantický okruh *učení*, který je saturován velkým počtem dílčích hesel. Např. *učení akademické, učení holistické, učení návykové, ... učení zkušenostní, učení zpaměti* – celkem stovka (!) speciálních termínů s příslušnými výklady.

Náležitá pozornost je věnována také pojmům vztahujícím se k andragogickým tématům, zejm. k vzdělávání dospělých, k celoživotnímu učení atd. Zastoupena je také terminologie vztahující se k metodám psychologie, např. je uvedeno a charakterizováno téměř osmdesát druhů psychologických testů.

Jak se stává u velkých děl slovníkového či encyklopedického charakteru, ani tento slovník není zcela bez malých chyb či nepřesností. Např. neúplně je zpracováno heslo *učitel*, k němuž jsou uvedeny jen dva speciální pojmy (učitel inteligentní, učitel suggestopedický). Je uveden *výzkum kvalitativní*, ale chybí heslo *výzkum kvantitativní*. Postrádám některá hesla, jako např. *psychologie komunikace, učení podporované počítačem, učení praxí* (learning- by- doing), *verbální asociace, vývoj řeči* (u dětí), *životní příběh* (life story) a další. U některých začleněných termínů je výklad tak chudý, že to neodráží jejich důležitost pro psychologii a sociální

vědy vůbec, např. u hesla *gramatika* je uváděn jen lingvistický význam (tj. jako popis pravidel jazyka), ale opominut je význam psychologický (jako reálně fungující součást lidské kognice vyvíjející se od dětství). U hesla *etnopsychologie* chybí odkaz na hesla *psychologie interkulturní* a *psychologie národů*, jež přitom uváděna jsou.

Tyto a podobné další drobné nepřenosti jsou jen malými vadami na kráse celého díla. *Velký psychologický slovník* je dílo účtyhodné, potřebné a užitečné. Je třeba vyslovit poděkování oběma autorům za tuto skvělou publikaci, kterou doporučuji i studentům a doktorandům pedagogických oborů.

Jan Průcha

KUŘINA, F., a kol.
Matematika a porozumění světu:
setkání s matematikou po základní škole.

Praha : Nakladatelství Academia, 2009. 332 s. ISBN 978-80-200-200-1743-7.

□ Je tomu dva a půl tisíce let, kdy myslitelé v antickém Řecku objevili, že zkušenosti z přirozeného světa lze s velkou přesností a stálostí vyjádřit v pojmech odvozených z přemýšlení nad rýsováním a měřením. Tak se zrodil zvláštní svět – svět *geometrie*. Přibližně v téže době byl v Indii objeven a rozvíjen nástroj, kterým lze geometricky abstrahovaný svět úsporně i dokonale zachytit a rozpracovat. Tímto nástrojem byla *matematika* založená na desítkové soustavě a operacích s čísly.

Ze spojení antické geometrie a indické matematiky se v průběhu věků zrodila evropská věda. Jejím prostřednictvím se novodobá matematika, slovy P. Vopěnky, stala *úhelným kamenem evropské vzdělanosti a moci*.¹ Není žádný div, že tak mocný obor jako matematika patří po staletí ke stálícím všech vzdělávacích snah. Zároveň však pro celé generace žáků a jejich učitelů představuje těžký oríšek a leckdy i noční můru svými nároky na hluboké ukázněné myšlení, precizní argumenty a přesně formulovanou komuni-

kaci. Tyto nároky, zrozené v kulturních dějinách z úvah a diskusí pronikavých myslitelů, jsou výsledkem usilovné práce. Práce, která pro matematika je zdrojem radosti, ale pro žákovskou populaci se leckdy stává polem strasti a předmětem odporu. Ten nakonec vede k neschopnosti matematice porozumět a zvládat ji. Uzavírá se začarovaný kruh mezi nepochopením a odmítáním. A učitelům matematiky se zjevuje ona noční můra.

Rozpor mezi zaujetím experta a odporem nebo strachem žáka je výzvou pro obor, jehož poslání je s tímto problémem spojeno nejužší – pro *didaktiku matematiky*. Právě ona má vybavit učitele nástroji k překonávání začarovaného kruhu. Nikdy to nebylo snadné a poslední dobou se zdá, že je opět spíš hůře než lépe. Jako by se znovu rozevíraly příslovecné nůžky mezi požadavky na žákovské *znalosti* oboru a jeho *přitažlivosti* pro žáky. Prostřednictvím ovládání znalostí obor nabývá svou přitažlivost. Ale jak se k ní prodrat od startovní čáry nevědění? To je nemalá starost snad všech vzdělávacích disciplín,

¹ Předcházející věty se opírají o myšlenky z knih P. Vopěnky *Meditace o základech vědy* (Praha : Práh, 2001, s. 33-39) a *Úhelný kámen evropské vzdělanosti a moci* (Praha : Práh, 2000, s. 11-20).